

Краса народної мови. Фразеологія -

Фразеологізми - це стійке сполучення слів, граматично організоване за моделлю словосполучення чи речення.

Приклади: їсть за вола, а робить за комара; на любов і смак товариш не всяк; незвані гості гризуть кості; сердите не буває сите; уміла варити, та не вміла подавати.

Фразеологізми: прислів'я

- **прислів'я** – це образний вислів повчального змісту, що передає узагальнений суспільний досвід або формулює життєву закономірність. Зрозуміло, що прислів'я є втіленням народної мудрості з огляду на їх фольклорне походження.

Приклади: Дерево шанують, як добре родить, а чоловіка, як добре робить. Не їла душа часнику, то й не буде смердіти. Не слухав тата – послухаєш ката. Не соли нічиєї рани, то й твоєї не будуть. Не ті батьки, що на світ привели, а ті, що в люди вивели.

Фразеологізми: приказки

- **приказка** – це стійкий вислів, який відзначається лаконічною будовою й використанням образної виразності, але не формулює певної закономірності чи правила. Приказки, як правило, є принагідними зауваженнями, що констатують певні риси предмета чи явища. Суттєва риса, за допомогою якої можна відрізнити прислів'я від приказки – на відміну від прислів'їв, приказки не мають повчального характеру.

Приклади: Без матері і сонце не гріє. На добрий цвіт бджола летить. Поганому поросяті і в Петрівку холодно. Твердий гріх важко розкусити. Уродили на вербі груші;

льлі!

Фразеологізми: крилаті вислови

- крилаті вислови – часто повторювані влучні словесні формули, джерело яких може бути встановлене. Тобто на відміну від попередніх фразеологізмів, крилаті вислови не є власне українськими, народними. Проте ці фразеологізми мають інший плюс – їх легко перекладати іншою мовою (чи з іншої мови – українською).

“Чого варті наші тамерлани та наполеони без коня?” (Олесь Гончар);

“Ми є. Були. І будем ми! Й Вітчизна наша з нами.” (І.Багряний);

“Світ ловив мене, та не спіймав” (Григорій Сковорода);

„СВІТ ЛОВИВ МЕНЕ, ТА НЕ СПІЙМАВ„ (ГРИГОРІЙ СКОВОРОДА);

Класичними джерелами фразеологізмів вважаються:

а) **Біблія:** вавилонська вежа(справа, яка ніколи не буде завершена), блудний син (людина, яка розкаялася в своїх вчинках), камінь спотикання(перешкода, на яку наражаються в певній справі), терновий вінок (страждання, мучеництво), повертається на круги своя (все повторюється);

б) **антична література:** авгієві стайні (занедбані справи), гордіїв вузол (заплутана справа), перейти Рубікон (зробити безповоротний крок, рішучий вчинок), самозакоханий нарцис (самозакохана людина), сізіфова праця (безплідна, важка, нескінченна робота),

в) **зарубіжна література:** хто бере – усе той тратить, хто дає – усе придбав (Ш. Руставелі «Витязь у тигровій шкурі»); усі жанри хороші, крім нудного (Ф. Вольтер, з передмови до комедії «Блудний син»), синій птах (М. Метерлінк, однойменна назва п'єси-казки), час – це гроші (В. Франклін); Чайльд-Гарольдів плащ (О. Пушкін, «Євгеній Онєгін»);

г) **українська література:** чи не добре б нам, браття, почати («Слово о полку Ігоревім»); у наших раї на землі, нічого кращого немає, як тая мати молодая з своїм дитяточком малим (Тарас Шевченко, «У наших раї на землі»); у всякого своя доля і свій шлях широкий (Тарас Шевченко, «Сон»); на майдані коло церкви революція іде (Павло Тичина «На майдані»), нове життя нового прагне слова (Максим Рильський, однойменна поезія).

Фразеологічні зрощення - семантично неподільні фразеологічні одиниці, значення яких не впливає зі значень їх компонентів.

- Фразеологічні зрощення називають ще ідіомами, під якими розуміють фразеологізми з повною втратою внутрішньої форми. Пояснити, як склалося значення ідіом, - складна етимологічна проблема. Так, наприклад, англ. tit to tat має значення "око за око", але пояснити, що означають слова tit to tat, ніхто не може.
- Ідіоми неможливо дослівно перекласти на іншу мову. До ідіоми в іншій мові можна лише відшукати ідіому-відповідник, якщо така є, або перекласти її одним словом чи вільним словосполученням. Скажімо, англ. skeleton in the cupboard
- перекладається як "сімейна таємниця", хоч дослівний переклад –
- "скелет у буфеті", англ. to wear one's heart on one's sleeve
- перекладається як "бути відкритим, відвертим", хоча дослівний
- переклад - "носити серце на рукаві".

Наприклад:

Собаку з'їсти "бути майстром у якійсь справі". Тут власні значення слів собака і їсти не відіграють жодної ролі, бо неможливо пояснити, чому знання й досвід передбачають поїдання собак.

Фразеологічні єдності – семантично неподільні фразеологічні одиниці, цілісне значення яких умотивоване значенням їх компонентів.

- Значення фразеологічної єдності виникає внаслідок узагальненого переносного значення вільного словосполучення. Це результат образного метафоричного переосмислення словосполучення.

Наприклад:

зробити з мухи слона - перебільшити щось;

пальцем не ворухнути - нічого не зробити;

мілко плавати - не мати достатніх здібностей, сил, знань для певної справи;

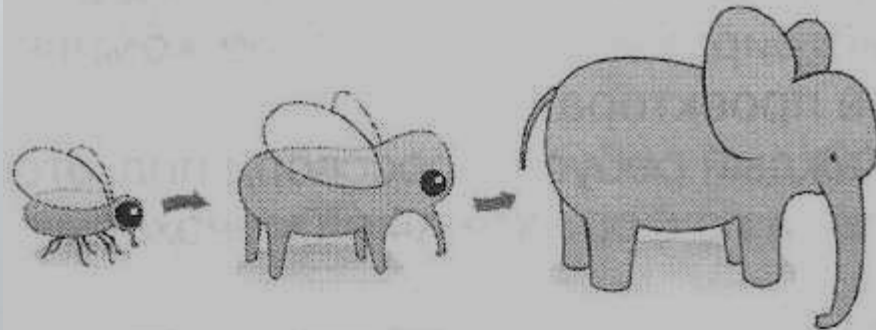
погано розумітися на чомусь;

прикусити язика – замовчати;

тримати камінь за пазухою - приховувати ненависть до кого-небудь; готувати помсту;

гнути спину - важко працювати;

плисти за течією - пасивно підкорятися обставинам.

- Як бачимо, для фразеологічних єдностей характерна семантична двоплановість. В окремо взятих ізольованих від контексту таких зворотах не можна однозначно встановити їх семантику, бо такі словосполучення можуть уживатися як вільні у прямому значенні і як фразеологічні в переносному, тобто вони є омонімічними.

Наприклад:

Стоматолог закінчив примірку і поклав зуби на полицю. Гроші вичерпались, і йому довелося на деякий час покласти зуби на полицю.;

Плисти за течією ріки значно легше, ніж проти течії. Він усе своє життя плив за течією, ніколи не чинив спротиву.;

Дівчина намила голову, а потім змила її теплою водою. На зборах йому добре намилили голову

Фразеологічні сполучення - звороти, в яких самостійне значення кожного слова є абсолютно чітким, але один із компонентів має зв'язане значення.

- У кожному наведеному звороті всі слова мають своє значення, але одне зі слів реалізує таке значення, як правило, тільки в цьому звороті. Так, скажімо, слово розквасити реалізує значення "розбити до крові" лише зі словами ніс, обличчя та їх синонімами. Слово брати має значення "проймати" тільки у сполученнях зі словами досада, злість (не можна сказати радість бере, щастя бере тощо).

Наприклад: брати участь, досада бере, розквасити ніс;

Фразеологічні вирази - стійкі за складом і вживанням семантично подільні звороти, які складаються повністю зі слів із вільним значенням.

- Фразеологічні вирази - це прислів'я, приказки, афоризми відомих політиків, письменників, діячів науки й культури:

Не все золото, що блищить;

Крапля камінь точить;

Сім раз відмір, один відріж;

І чужому наuczайтесь, й свого не цурайтесь (Т. Шевченко);

Караюсь, мучусь, але не каюсь (Т. Шевченко);

Борітеся - поборете (Т. Шевченко);

Лиш боротись - значить жить (І. Франко);

Та є печальна втіха далєбі;

Комусь на світі гірше, ніж тобі (Ліна Костенко); Любви все возрасты покорны (О. Пушкін);

Перейти рубікон (Цезар);

У здоровому тілі здоровити дух (Ювенал);

Вірю, бо це абсурд (Августин);

Гроші не пахнуть (Веспасіан);

Добрим и намірами вимощене пекло (С. Джонсон);

Блажен муж, що не йде на раду нечестивих (Біблія).